

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

Анотація

У статті розкрито суть та значення місцевих бюджетів, відображено сучасні підходи до їх визначення, обґрунтовано пріоритети розвитку місцевих бюджетів. Зазначається, що місцеві бюджети відображають фінансове забезпечення місцевих органів влади. Назріла потреба запровадження нових засад щодо організації їх діяльності. Досліджено, що від наявності фінансових ресурсів залежить соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Особлива увага приділена аналітичним дослідженням виконання доходної та видаткової частини місцевих бюджетів Чернівецької області. Доводиться потреба посилення ролі місцевих бюджетів України регулюванні економічного і соціального розвитку. Доведено, що в сучасних умовах постійного дослідження вимагають питання формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Надано пропозиції щодо вдосконалення процесу формування і виконання місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи, видатки, фінансове забезпечення, соціально-економічний розвиток.

Д.А. Ковалевич, к.э.н.,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЕУ, г. Черновцы

МЕСТНЫЕ БЮДЖЕТЫ И ИХ РОЛЬ В ТЕРРИТОРИАЛЬНОМ РАЗВИТИИ

Аннотация

В статье раскрыты суть и значение местных бюджетов, отражены современные подходы к их определению, обоснованы приоритеты развития местных бюджетов. Отмечается, что местные бюджеты отражают финансовое обеспечение местных органов власти. Назрела необходимость введения новых принципов по организации их деятельности. Исследовано, что от наличия финансовых ресурсов зависит социально-экономическое развитие административно-территориальных единиц. Особое внимание уделено аналитическим исследованиям исполнения доходной и расходной части местных бюджетов Черновицкой области. Доказывается потребность усиления роли местных бюджетов Украины в регулировании экономического и социального развития. Доказано, что в современных условиях постоянного исследования требуют вопросы формирования и использования финансовых ресурсов местных бюджетов. Представлены предложения по совершенствованию процесса формирования и выполнения местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы, расходы, финансовое обеспечение, социально-экономическое развитие.

Darija Kovalevych, Candidate of Economics,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

LOCAL BUDGETS AND THEIR ROLE IN TERRITORIAL DEVELOPMENT

Annotation

The paper presents the essence and importance of local budgets, current approaches to their definition are reflected, priorities of local budgets are grounded. It is noted that local budgets reflect the financial support of local authorities. There is a need for the introduction of new principles for the organization of their activities. It is investigated, that the availability of financial resources is dependent on socio-economic development of administrative units. Particular attention is paid to analytical performance study of revenues and expenditures of Chernivtsi region local budgets. We have a need to strengthen the role of local budgets in Ukraine in regulation of economic and social

development. It is proved that under modern conditions continuous research is required in the question of formulation and usage of financial resources of local governments. Proposals to improve the process of formation and execution of local budgets are given.

Keywords: local budgets, revenues, expenditures, financial security, social and economic development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні значно посилюється роль місцевих бюджетів в економічному і соціальному розвитку територій, що зумовлює необхідність розширення та зміцнення фінансової бази органів місцевої влади, розв'язання низки проблем, пов'язаних з використанням фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць. Тому важливим питанням є дослідження дохідної і видаткової частини місцевих бюджетів.

Крім того, місцеві бюджети є одним з важелів, за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, насамперед серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому від того, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики. Проблемними питаннями є наповнення дохідної частини місцевих бюджетів і, відповідно, належне фінансове забезпечення напрямків використання коштів бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження місцевих бюджетів, пошуку оптимальних шляхів розв'язання актуальних проблем у даній сфері свого часу займалися А. Сміт, К. Штейн, Л. Штейн, Р. Гнейст, А. Вагнер. Дана тема досить широко досліджена у західній фінансовій науці, зокрема такими вченими, як: Р. Агранофф, Ш. Бланкарт, Р. Джекменн, Ч. Тібо, П. Рассел, К. Фостер, У. Оуст, А. Шах. У вітчизняній фінансовій науці окремі аспекти обраної проблематики досліджені у працях І. Х. Озерова, В. Н. Твердохлібова, В. М. Суторміної, В. М. Федосова, О. Д. Василика, В. М. Опаріна, В. І. Кравченка, С. І. Юрія, Й. М. Бескида, О. П. Кириленко та багатьох інших. Здійснюючи дослідження особливостей місцевих бюджетів, актуальності набуває розкриття економічної сутності даної категорії та визначення притаманних їй особливостей. Визначаючи підходи до трактування поняття «місцеві бюджети», необхідно зауважити, що в науково-економічній літературі не існує єдиної точки зору з цього питання.

На думку О. Д. Василика, місцеві бюджети – це збалансовані розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються і витрачаються на відповідній території [1, с. 181].

О. П. Кириленко дає характеристику місцевому бюджету у трьох аспектах. По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів. По-друге, це план (кошторис) видатків і доходів

відповідного місцевого органу влади чи самоврядування. По-третє, це економічна категорія [2].

Погляди І. І. Єфремова базуються на визначенні місцевих бюджетів як економічної категорії, яка виражає сферу економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначені для соціально-економічного розвитку певних регіонів країни [3].

У Бюджетному кодексі України вказано, що до місцевих бюджетів належать бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування [4].

Таким чином, можна зазначити, що дослідження значення, особливості та ролі місцевих бюджетів повинно відбуватись у розрізі двох аспектів. Так, з одного боку, місцеві бюджети є активною формою акумуляції певної частини фінансових ресурсів, які знаходяться в розпорядженні місцевих органів самоврядування, тобто стають невід'ємним елементом місцевих фінансів. З іншого – вони є основною складовою загальної бюджетної системи держави, утворюючи систему фінансових відносин, що формується між місцевими та державним бюджетами, а також усередині місцевих бюджетів.

Узагальнюючи підходи до визначення сутності та особливостей місцевих бюджетів, можна стверджувати, що дана категорія відображає сферу економічних відносин, які пов'язані з формуванням, розподілом, перерозподілом та використанням централізованих грошових коштів і призначені для соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Питання формування і використання бюджетних ресурсів є досить актуальними і потребують постійного дослідження.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичного значення місцевих бюджетів, проведення комплексного аналізу формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, визначення проблем та напрямків вдосконалення механізму формування місцевих бюджетів.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети окреслив коло таких завдань, які передбачається вирішити при написанні статті:

- обґрунтувати соціально-економічний зміст місцевих бюджетів;
- систематизувати методичні підходи до формування і використання коштів місцевих бюджетів;
- з'ясувати особливості формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- провести аналіз тенденцій планування та виконання видатків місцевих бюджетів;

- розробити пропозиції щодо вдосконалення існуючого механізму функціонування місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети виконують особливу роль в кожній країні. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тобто всі ті витрати, які зачіпають інтереси населення. Місцеві бюджети є фінансовим джерелом здійснення заходів місцевими органами влади та економічним чинником підвищення ефективності виробництва, освоєння нових видів продукції, раціонального використання природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Місцевим бюджетам належить одне з центральних місць в економічній системі кожної країни, тому що в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Місцеві бюджети є також найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни. Вони відіграють важливу роль у перерозподілі валового внутрішнього продукту, фінансуванні державних видатків, здійснюють безпосередній вплив на задоволення різноманітних потреб населення, стан та якість надання державних послуг, соціально-економічний розвиток регіону.

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором територіального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, зміцнювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні значно посилюється роль місцевих органів влади в економічному і соціальному розвитку територій, що зумовлює розширення та зміцнення їх фінансової бази, розв'язання низки проблем, пов'язаних з удосконаленням методів використання фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць.

Найбільш вагомий фонд фінансових ресурсів місцевого самоврядування сьогодні – це місцеві бюджети, які є основним джерелом доведення кінцевих результатів суспільно-локалізованого виробництва до територіальних спільнот, які спрямовуються на задоволення потреб суспільного споживання. Фінансовий потенціал органів місцевого самоврядування концентрується саме в місцевих бюджетах, що й визначає перспективи розподілу фондів суспільного споживання, рівень практичного втілення програм соціального та економічного розвитку.

Розглянемо виконання місцевих бюджетів на прикладі Чернівецької області за останні роки.

БЮДЖЕТНА І ПОДАТКОВА СИСТЕМИ

Місцеві бюджети Чернівецької області за 2012 рік виконані по доходах у сумі 4 млрд. 385 млн. 902 тис. 549,40 грн., що складає 99,4% до уточненого плану на рік, в тому числі по загальному фонду – 3 млрд. 950 млн. 665 тис. 590,51 грн. (98,3 %), спеціальному фонду – 435 млн. 236 тис. 958,89 грн. (110,2 %). Місцеві бюджети області за видатками виконані в сумі 4 млрд. 101 млн. 585 тис. 357,78 грн., або 94,2% до уточненого плану, в тому числі по загальному фонду – 3 млрд. 653 млн. 515 тис. 678,59 грн., або на 99,0%, спеціальному фонду – 448 млн. 69 тис. 679,19 грн., або на 101,1% [5].

Місцеві бюджети області за доходами у 2013 році виконані в сумі 4 млрд. 782 млн. 596 тис. 309,24 грн., що складає 102,0 відсотка до уточненого плану на рік, в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 282 млн. 400 тис. 788,17 грн.

Місцеві бюджети області за видатками виконані в сумі 4 млрд. 666 млн. 512 тис. 614,41 грн., або 95,8 відсотка до уточненого плану, в тому числі по загальному фонду – 4 млрд. 239 млн. 533 тис. 535,39 грн., або на 97,2%, спеціальному фонду – 426 млн. 979 тис. 79,2 грн., або на 84,0% [6].

Місцевим бюджетам відводиться належне місце у втіленні загальних національних цілей. Життєвий рівень народу багато в чому визначається розміром реальних доходів громадян, тривалістю та умовами життя, кількісним і якісним складом послуг, які населення одержує через мережу соціально-культурних закладів, рівнем зайнятості, станом довкілля тощо. Цільове спрямування коштів місцевих бюджетів підтверджує їхню безпосередню причетність до розв'язання цих проблем. Майже 2/3 всіх видатків місцевих бюджетів спрямовується на соціальні потреби – соціальний захист і соціальне забезпечення населення, утримання об'єктів, що належать до соціально-культурної сфери; 1/4 усіх коштів місцевих бюджетів використовується на розвиток економіки територій і сприяє забезпеченню нормального функціонування промисловості, транспорту, дорожнього, житлового та комунального господарства [7].

Місцеві бюджети посідають надзвичайно важливе місце в економічному та соціальному житті суспільства, що знаходить відображення у різноманітних зв'язках, які виникають в процесі їх формування та використання, – з місцевим господарством, підприємствами, фірмами, установами тощо, які працюють на території функціонування місцевих бюджетів, з органами державної влади та управління, з населенням.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, значущість ролі місцевих бюджетів полягає в її різноманітності, адже вони є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого

самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, розв'язання місцевих проблем.

За допомогою місцевих бюджетів реалізуються перспективні цілі національного розвитку і загальнодержавних програм, проводиться фінансування державних видатків; місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення.

Враховуючи ситуацію в економіці країни, слід підкреслити особливість призначення місцевих бюджетів як одного з вагомих чинників її соціально-економічного розвитку. Запропоновано пропозиції щодо вдосконалення процесу формування і виконання місцевих бюджетів, основними з яких є: 1) розмежування видаткових повноважень та відповідальності між органами влади; 2) перегляд політики надання централізованої державної підтримки регіонам; 3) запровадження механізму стимулювання депресивних територій; 4) створення умов для здійснення реформ місцевих бюджетів і покращення фінансової дисципліни; 5) удосконалення методологічних засад механізму планування та прогнозування видаткової частини місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Бюджетна система України: підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
2. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : навч. посібник / О. П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2004. – 140 с.
3. Єфремов І. І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І. І. Єфремова // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 157–161.
4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: офіц. текст: за станом на 12.01.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show /2456-17>
5. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2012 рік. – Чернівці, 2013.
6. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2013 рік. – Чернівці, 2014.
7. Луніна І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 37–47.

References

1. Vasylyk, O.D., Pavlyuk, K.V. (2004). *Byudzhetna systema Ukrainy* [The budget system of Ukraine], Center for textbooks, Kyiv, 554 p. (in Ukr.).
2. Kyrylenko, O.P. (2004). *Mistsevi finansy* [Local Finances]. Aston, Ternopil, 140 p. (in Ukr.).
3. Yefremova, I.I. (2009). Local budgets and the budgets of local governments: problems of legal definition. *Forum prava [Law Forum]*, no. 1, pp. 157–161 (in Ukr.).
4. *The Budget Code of Ukraine*. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show /2456-17> (Accessed 12.01.2012) (in Ukr.).
5. *Report on local budgets Chernivtsi Oblast in 2012* (2013), Chernivtsi (in Ukr.).
6. *Report on local budgets Chernivtsi Oblast in 2013* (2014), Chernivtsi (in Ukr.).
7. Lunina I., Frolova N. (2008). Budget revenues and tax powers to local authorities. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*, no. 6, pp. 37–47 (in Ukr.).